

Traseul profesional

al absolvenților școlilor profesionale
din Republica Moldova,
meseria Electrician

Iunie, 2014

Daniela Postoronca
Pius Frick

CONTEXT

Începând cu anul 2008, în cadrul proiectului CONSEPT, LED a investit resurse considerabile pentru a îmbunătăți învățământul secundar profesional în cadrul școlilor-partenere din Moldova. Întrebările importante pe care și le pun părțile interesate sunt următoarele: fac aceste eforturi diferența livrării învățământului profesional? Care sunt beneficiile generate de proiect? Aduc eforturile depuse roadele promise?

Studiul în cauză nu-și propune să măsoare impactul acestor eforturi, așa cum complexitatea termenului este cu mult sub posibilitățile unei asemenea cercetări. În schimb, ne-am axat pe unul din indicatorii calității formării profesionale - cel al ocupării forței de muncă de către persoanele care absolvesc instituțiile de învățământ secundar profesional, adică studiul se axează pe beneficiarii finali. Întrebarea-cheie pe care ne-am pus-o sună în felul următor: care este traseul profesional al celor care au absolvit școlile profesionale 1 an în urmă?

LED a desfășurat acest studiu-pilot ca parte a procesului general de monitorizare din cadrul proiectului, încercând să identifice un mijloc optim de colectare a informațiilor privind rata de angajare a absolvenților, costurile mici, astfel încât să poată efectua asemenea exerciții cu regularitate. Prin urmare, LED nu și-a pus drept scop să efectueze un studiu științific riguros, ci mai degrabă să exploreze tehnici de colectare a informațiilor bazate pe evidențe privind rata de angajarea a absolvenților fără a investi resurse considerabile. Dat fiind faptul că nu există un sistem de urmărire a absolvenților școlilor profesionale care ar colecta sistematic date referitor la integrarea acestora pe piața muncii, studiul în cauză este binevenit.

OBIECTIVE

Am pornit de la ideea că îmbunătățirea procesului de instruire profesională poate forma absolvenți calificați care și-ar găsi mai ușor un loc de muncă în domeniu. Misiunea școlilor profesionale este să pregătească tinerii pentru a intra pe piața muncii. Fiindu-le oferite competențe relevante, tinerii absolvenți au șanse mai mari să se integreze pe piața muncii. Acest studiu furnizează o serie de perspective asupra ratei de angajare în câmpul muncii a absolvenților de la meseria Electrician din școlile-partenere CONSEPT.

Totuși, rezultatele trebuie interpretate cu precauție. Instruirea profesională de calitate este doar un factor care determină încadrarea cu succes a absolvenților în câmpul muncii. Important este ca și câmpul muncii să aibă capacitatea de a integra absolvenții. Subliniem acest fapt pentru a menționa că nu există o relație de cauzalitate directă între rata de angajare a absolvenților și calitatea livrării învățământului profesional. Școlile profesionale pot oferi studii de calitate, însă dacă șansele de angajare sunt limitate, absolvenților le este dificil să-și găsească un loc de muncă, indiferent de competențele pe care le dețin. Pe de altă parte, dacă în câmpul muncii este nevoie acută de specialiști, absolvenții școlilor profesionale ar putea să-și găsească un loc de muncă chiar dacă competențele deținute sunt sub nivelul acceptabil.

Serviciile pieței muncii din Moldova indică faptul că electricienii au șanse de angajare relativ înalte.¹ Potrivit datelor oferite de agențiile teritoriale din țară, pentru electricieni s-au înregistrat 53 de locuri de muncă vacante.² Curios este câți dintre electricienii absolvenți

¹ <http://www.anofm.md/>, (p. 20), accesat pe 25.06.2014

² <http://www.anofm.md/>, accesat pe 25.06.2014

reuşesc să obțină aceste locuri de muncă și dacă nu reuşesc, care este cauza?³ E foarte bine atunci când absolvenții sunt angajați conform meseriei lor, dar este, de asemenea, interesant să aflăm de ce unii absolvenți nu și-au găsit un loc de muncă corespunzător studiilor pe care le-au făcut. Pentru că nu dețin competențele necesare, sau pentru că nu corespund unor criterii generale de angajare (experiență de muncă, vârsta de angajare etc)? Ce au ales să facă după absolvire? Poate au ales un alt loc de muncă pentru că la cel din domeniul lor condițiile erau rele?⁴ Din păcate, studiul de față nu răspunde la toate aceste întrebări, dar sperăm să oferim câteva date privind angajarea absolvenților, care vor servi ulterior drept bază pentru formularea concluziilor și efectuarea analizei suplimentare.

GRUPUL-ȚINTĂ

LED a decis să conducă studiul-pilot axându-se pe absolvenții meseriei Electrician. În prezent, profilurile diverselor tipuri de electrician nu sunt tocmai clare, iar elucidarea acestora încă întârzie. În școlile profesionale există 4 tipuri diferite de programe de instruire pentru electricieni, conținuturile cărora se suprapun. Acestea sunt:

- a. electrician-montator rețele de iluminat,
- b. lăcătuș-electrician în construcție,
- c. lăcătuș-electrician la repararea utilajului electric,
- d. electromontor la repararea și întreținerea utilajului electric.

Programele de studii au o durată de 1 an și de 3 ani. Elevii din anul III au mai multe ore pentru teorie, lecțiile practice și practica în producție, dar conținuturile sunt aceleași pentru toți.

Grupul-țintă al cercetării l-au reprezentat elevii care au absolvit 4 școli-partenere în iunie 2013:

- ȘP din Ungheni (electromontor, program de instruire cu durata studiilor de 3 ani)
- ȘP nr. 4 din Bălți (lăcătuș-electrician la repararea utilajului electric, durata studiilor de 1 an)
- ȘP nr. 2 din Cahul (electromontor la repararea și întreținerea utilajului electric, durata studiilor de 3 ani)
- LP nr.2 din Chișinău (electrician-montator rețele de iluminat, durata studiilor de 3 ani).

Sondajul a fost efectuat în mai 2014, la aproximativ 1 an de la absolvire (11 luni). Perioada în care are loc colectarea datelor este importantă, pentru că poate influența considerabil rezultatele care se obțin. Școlile profesionale, de asemenea, colectează informații despre

³ Moldova are nevoie de mai puțini studenți în mediile universitare și de mai mulți elevi în învățământul profesional, iar școlile profesionale trebuie să-și adapteze curricula pentru a dezvolta competențe relevante. Vezi GOPA 2014: *Support for VET Sector in the Republic of Moldova. Inception Report*, p. 6; Berlin Economics 2013: *Proposals for a Demand-oriented Vocational Training System in Moldova*; ETF 2011: *HCD Review. Relationship Between Human Capital Development and Equity in the Republic of Moldova*, p. 11, 35; ETF 2010: *Labour Markets and Employability. Trends and Challenges in Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine*, p. 26; IOM 2008: *Migration in Moldova – A Country Profile 2008*, p.41;

⁴ Disponibilitatea locurilor vacante poate însemna fie că piața muncii se dezvoltă, se creează locuri noi de muncă, dar poate fi, de asemenea, un semn că piața muncii se confruntă cu fluctuații frecvente - există locuri vacante pentru că persoanele părăsesc locurile de muncă frecvent.

angajarea absolvenților după încheierea programului de instruire, însă majoritatea o fac imediat după absolvire (de obicei, atunci când are loc înmânarea diplomelor). În așa caz, este evident că peste un an lucrurile vor arăta altfel. Cadrul european pentru asigurarea calității în educație și formare profesională recomandă ca recoltarea datelor să se efectueze la un an după absolvire.⁵

Am reușit să interviuăm 53 de absolvenți din 152. Tot eșantionul este constituit din băieți.

METODOLOGIA

Interviurea absolvenților s-a efectuat la telefon, pe baza unui chestionar scurt, pentru a afla care este ocupația acestora, serviciul (în cazul celor care lucrează) și satisfacția generală privind programul de instruire. Am decis să stabilim un eșantion pentru a simplifica procedura de colectare a datelor. Lista completă a absolvenților (cuprinzând numele, numărul de telefon și adresa), obținută de la cele patru școli conținea 152 de nume. Păstrând o marjă de eroare de 10%, am stabilit să interviuăm 60 de persoane, care au fost alese cu ajutorul www.randomizer.org.

Din păcate, cu toate că am efectuat apeluri în timpul orelor de lucru, seara și chiar în timpul zilelor de odihnă, am reușit să contactăm doar 25 de absolvenți din eșantionul de 60 de persoane. Cauzele pot fi variate, dar cel mai probabil numerele de telefon oferite de școli s-au schimbat între timp.

Chiar dacă am decis ulterior să-i sunăm pe restul absolvenților din lista generală cu nume, n-am reușit să vorbim cu numărul propus de 60 de persoane. Rămâne necunoscut faptul dacă persoanele din lista inițială și-au schimbat adresa (respectiv și numărul de telefon) sau, pur și simplu, n-au dorit să răspundă la telefon.

PREZENTAREA ȘI INTERPRETAREA REZULTATELOR

1. Angajarea în câmpul muncii

1.1. Persoane angajate

60% din respondenți (32 din 53) se aflau în câmpul muncii- 20 dintre în Moldova și 12 peste hotare (10 în Rusia, 1 în Belarus și 1 în Polonia). Aceasta corespunde tendinței generale conform căreia bărbății tineri pleacă să muncească în Rusia, de cele mai multe ori în construcții. Alte detalii sunt prezentate mai jos:

⁵ Vezi indicatorul 5b (http://www.egavet.eu/ga/tns/monitoring-your-system/evaluation/indicator_5.aspx, accesat pe 24.06.2014)

Figura 1: Rezultate generale

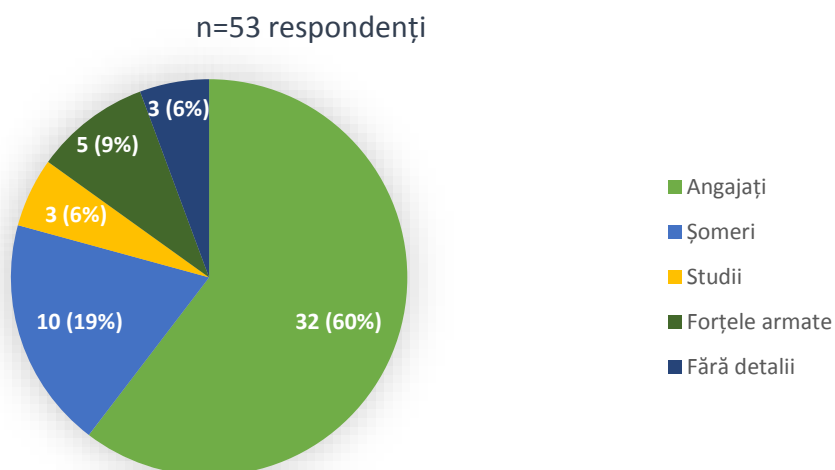

Figura 2: Respondenți angajați

18 din 32 respondenți lucrau ca electricieni, ceea ce înseamnă că la aproape un an după absolvire, 56% din respondenții care aveau un loc de muncă lucrau ca electricieni. Ceilalți 14 respondenți lucrau în alte domenii.

Figura 3: Domeniile de lucru

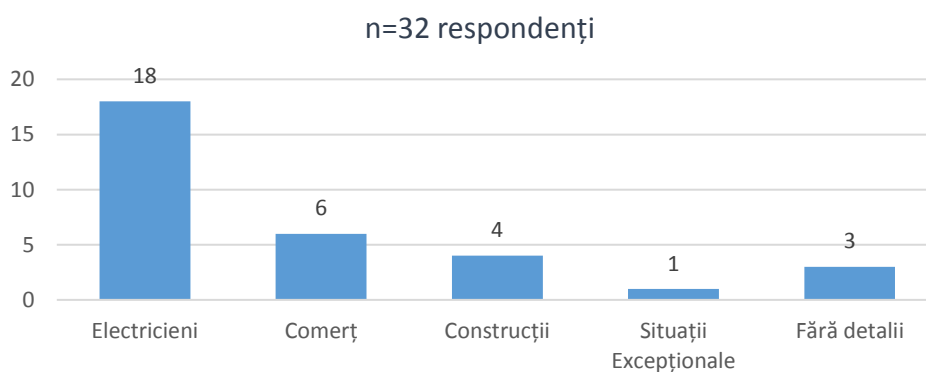

Figura 4: Respondenți electricieni

Din cei 18 respondenți care lucrau ca electricieni, 12 erau în Moldova și 6 peste hotare (4 în Rusia, 1 în Belarusia, despre a 6-a persoană nu cunoaștem detalii).⁶

Restul celor angajați în Moldova lucrau după cum urmează: 6 în comerț, 1 în construcții și 1 persoană în Departamentul Situațiilor Excepționale.

Toți cei 12 care au plecat din țară aveau un loc de muncă la momentul efectuării studiului. Pe lângă cei șase care lucrau ca electricieni, 3 lucrau în construcții, iar 3 persoane nu au dorit să ne ofere careva informații.

Niciun respondent nu și-a deschis propria afacere. Aceste rezultate diferă considerabil de rezultatele unui studiu asemănător efectuat de IFCP în 2012, în care se menționează că 10 respondenți din 17 care munceau în domeniul lor ca electricieni aveau propria afacere. Nu deținem vreo explicație privind această discrepanță. Poate fi vorba despre o confuzie de termeni sau că o parte din cei ce au participat la studiu lucrau informal.

Niciun respondent care a rămas în Moldova nu și-a schimbat locul de trai după absolvire.

1.2. Șomajul

La momentul efectuării studiului, 10 respondenți (19%) erau șomeri. 4 dintre ei își căutau un loc de muncă în domeniul lor, 3 erau gata să muncească în orice domeniu, iar 3 persoane au afirmat că nu doresc să se angajeze. Răspunsul celor din urmă este cel puțin surprinzător, iar noi putem doar să presupunem că aveau un motiv să ne dea răspunsul respectiv: fie pentru că lucrau informal, fie pentru că nu au considerat necesar să știe alte persoane care e ocupația lor, sau pentru că nu au dorit să ne vorbească despre planurile pe care le aveau.

2 respondenți fără loc de muncă la momentul efectuării studiului au lucrat anterior ca electricieni.

Potrivit studiului "Cercetarea și Analiza locurilor de muncă vacante și necesarului de calificări în Uniunea Europeană, Moldova și Ucraina",⁷ motivele principale pentru dezechilibrul dintre locurile de muncă vacante și rata șomajului în Moldova sunt:

- a. calitatea studiilor

⁶ Migrația este un subiect sensibil în Moldova. Se întâmplă ca cei care părăsesc țara (chiar temporar) să nu fie considerați patrioți, de aceea, persoanele respective se simt vinovate. De asemenea, mulți lucrează informal. Acești factori pot fi motivul pentru care nu am obținut mai multe informații.

⁷ILO, 2013, p.45

- b. preferința pentru diferite niveluri de calificare
- c. salariile joase

Din datele limitate pe care le-am colectat în timpul interviurilor, putem comenta motivele de mai sus astfel:

a) Majoritatea electricienilor angajați în Moldova (12) au menționat că erau mulțumiți de calitatea studiilor profesionale pe care le-au făcut. Doar 2 au avut nevoie de instruire la locul de muncă, așa cum unul dintre ei lucra ca electrician la întreținerea și reparația lifturilor (ceea ce presupune cunoștințe specifice), iar celălalt a absolvit un program de studii cu durata de 1 an, fapt ce poate explica necesitatea instruirii suplimentare.

b) Presupunem că absolvenții cu studii superioare au șanse mai mari să se angajeze, pentru că angajatorul ar prefera pe cineva cu studii superioare decât un absolvent cu studii profesionale. Drept rezultat, absolventul instituțiilor profesionale nici măcar nu primește șansa să-și demonstreze competențele. Vârsta absolvenților din învățământul profesional (16-18 ani) poate de asemenea constitui un dezavantaj.

c) Salariul este o problemă majoră - mulți respondenți l-au menționat ca fiind motivul principal pentru care nu lucrau ca electricieni sau nu căutau un loc de muncă în domeniul lor. Este dificil să ne pronunțăm pe seama acestei situații create: e vorba despre așteptările mari ale absolvenților privind remunerarea, sau piața muncii din Moldova este neatractivă pentru electricieni în materie de salarii și/sau condiții de muncă încât tinerii aleg să părăsească țara sau să lucreze în alte domenii?

1.3. Continuarea studiilor

3 respondenți (6%) și-au continuat studiile, doar 1 persoană în domeniu - Electroenergetică la Universitatea din Tiraspol. 1 respondent și-a continuat studiile la un Liceu din Ungheni și planifica să susțină BAC-ul, iar cel de-al treilea la Colegiul de Medicină din Chișinău.

Numărul total al celor care au decis să-și continue studiile este unul foarte mic.

1.4. Serviciul militar

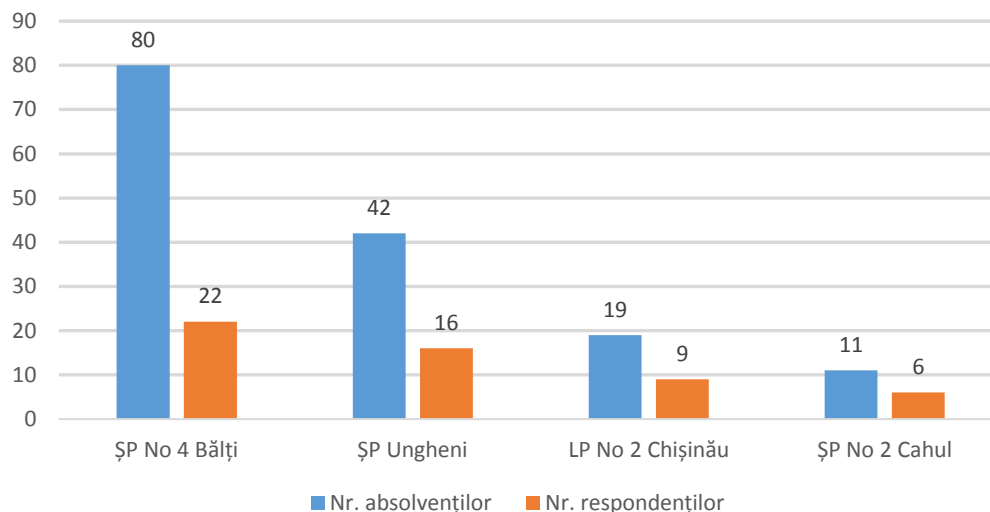
5 persoane (9%) îndeplineau serviciul militar în Chișinău, niciunul dintre ei fiind din Chișinău. Trebuie să menționăm că sistemul de recrutare în forțele armate este încă un factor care face învățământul profesional și mai puțin atractiv. Toți studenții care fac studii superioare sunt scutiți de serviciul militar (fac doar anumite exerciții în timpul studiilor), în timp ce absolvenții instituțiilor profesionale nu beneficiază de acest privilegiu. Cu toate acestea, o taxă oficială îi poate scuti și pe cei din urmă de îndeplinirea serviciului militar.

Nu excludem că înrolarea în forțele armate e un motiv de evitare a șomajului.

3 respondenți (6%) au refuzat să fie intervievați.

2. Diferențe locale

Numărul cel mai mare de respondenți (22) este din ȘP nr. 4 din Bălți, urmat de ȘP din Ungheni (16), LP Nr. 2 din Chișinău (9) și ȘP Nr. 2 din Cahul, ceea ce poate fi explicat prin faptul că ȘP Nr. 4 din Bălți a avut cel mai mare număr de absolvenți (80), urmată în aceeași ordine de celelalte trei instituții.

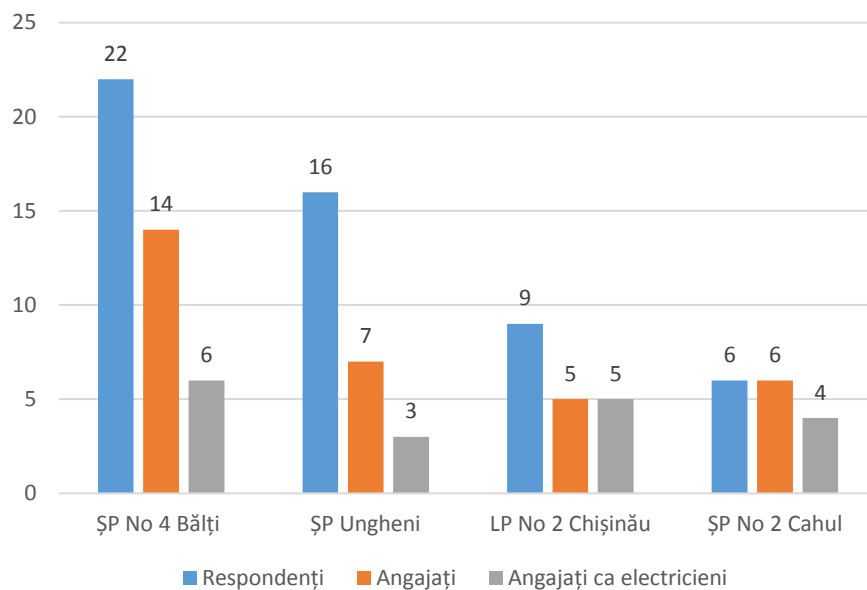
2.1. Migrația internă

Nici unul din respondenții rămași în Moldova nu și-a schimbat locul de trai după absolvirea școlii. Autorii acestui studiu se așteptau la o oarecare migrație internă spre Chișinău sau Bălți, zonele unde se desfășoară economia. Așteptările, însă, nu s-au adeverit, ceea ce ar putea fi explicat prin faptul că eșantionul a cuprins doar școli din Chișinău și din centre relativ mari. Lucrurile ar putea sta altfel în cazul școlilor profesionale din sate sau orașe mici. Cu toate acestea, situația creată ar putea fi părtinitoare. Este posibil să fi reușit să-i contactăm anume pe acei absolvenți care au rămas în orașul/satul de origine (ceilalți schimbându-și adresa și numărul de telefon).

2.2. Locul de trai și angajarea

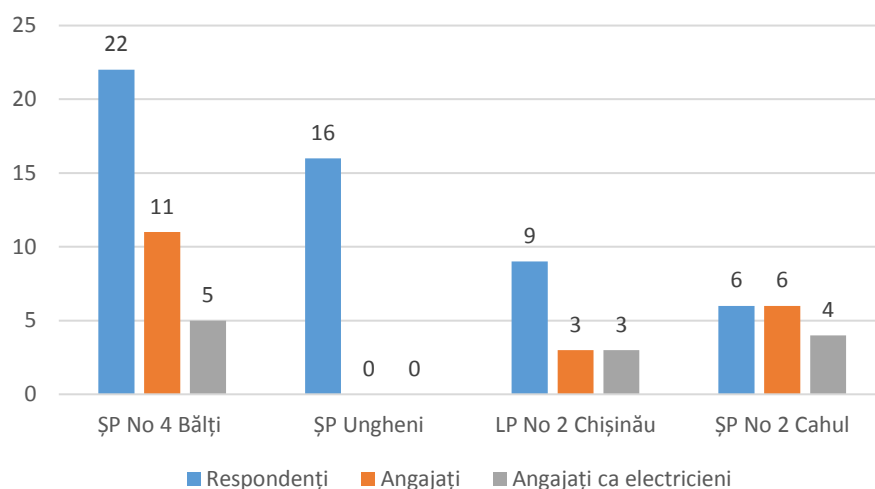
Graficul următor indică numărul de respondenți angajați comparativ cu numărul total de respondenți din școala respectivă:

Figura 6: Nr. total de respondenți, angajați și angajați ca electricieni

Când este vorba despre respondenții rămași în RM, situația este următoarea:

Figura 7: Nr. de respondenți, angajați în MD și angajați ca electricieni în MD

ȘP Nr. 4 din Bălți a avut cel mai mare număr de respondenți angajați - 5 electricieni și 6 persoane care lucrează în alte domenii, fiind urmată de ȘP Nr. 2 din Cahul - 4 electricieni și 2 persoane care lucrează în construcții (dar nu ca electricieni) și de LP Nr. 2 din Chișinău - 3 electricieni. De la ȘP din Ungheni n-a fost nici un respondent angajat în Moldova ca electrician sau măcar în alt domeniu.

ȘP din Ungheni este instituția cu cel mai mare nr. de respondenți care au plecat din țară (7), fiind urmată de ȘP No 4 Bălți (3) și LP No 3 Chișinău (2). Nici un respondent de la ȘP No 2 Cahul nu a plecat peste hotare după absolvire.

Figura 8: Nr. de absolvenți și nr. de respondenți plecați peste hotare

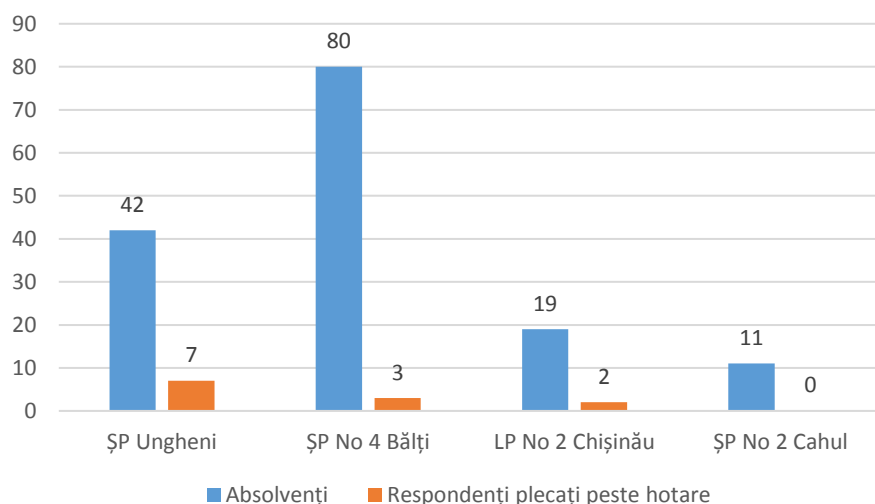
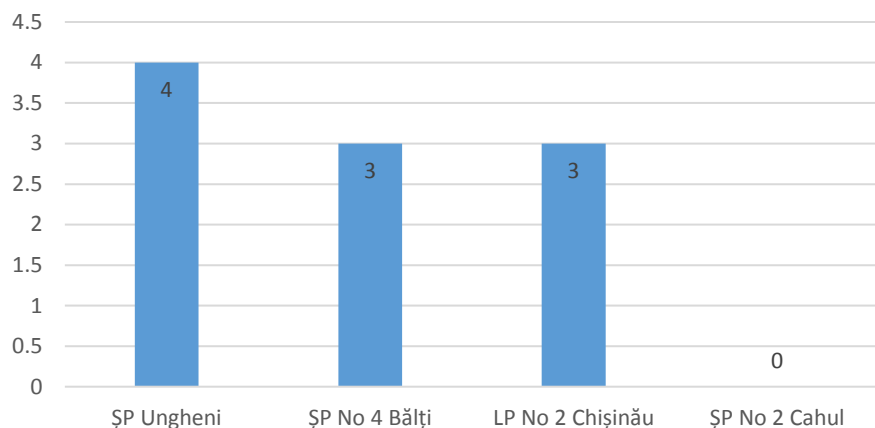

Figura 9: Nr. șomerilor din fiecare școală

3. Sentimentul general de satisfacție privind programul de instruire

8 electricieni angajați în Moldova au afirmat că studiile au fost relevante meseriei lor și s-au simțit suficient instruiți atunci când au început să lucreze, în timp ce 2 electricieni au avut nevoie de instruire suplimentară la locul de muncă.⁸ Acest lucru indică faptul că programul de instruire profesională combină instruirea teoretică și cea practică într-un mod destul de eficient, cu scopul de a pregăti electricienii pentru munca pe care urmează s-o îndeplinească.⁹

3.1. Timpul necesar găsirii unui loc de muncă după absolvire

7 respondenți s-au angajat imediat (3 dintre ei după ce au făcut practica la locul respectiv), în timp ce pentru 5 respondenți au fost necesare între 1 și 5 luni pentru a-și găsi un loc de muncă.

CONCLUZII ȘI OBSERVAȚII

⁸ Unul dintre ei lucra ca electrician la întreținerea și reparația lifturilor, meserie care nu se predă nicăieri în Moldova.

⁹ Desigur, aceasta este doar părerea respondenților. Ar fi interesant s-o putem compara cu cea a angajatorilor.

Acest studiu și-a propus să urmărească traseul profesional al absolvenților.

Rezultatele, dificil de interpretat, înfățișează un tablou ușor descurajator al angajării electricienilor care absolvec învățământul profesional. La prima vedere, un număr iese în evidență: doar 34% (18 din 53) de respondenți au fost angajați ca electricieni. Un număr considerabil de persoane sunt angajate în câmpul muncii, însă nu lucrează ca electricieni. Pe lângă aceste numere, studiul scoate la iveală (expune, dezvăluie) o serie de constatări interesante. Din păcate, nu deținem suficiente informații ca să putem oferi interpretări solide acestor constatări. Cu toate acestea, autorii doresc să facă o serie de remarci cu privire la rezultatele cercetării.

Studiul ne-a determinat să ne punem următoarea întrebare: de ce atât de mulți electricieni absolvenți sunt angajați în alte domenii decât în calitate de electricieni?

Autorii pot menționa trei cauze care, desigur, nu se exclud reciproc:

- a. Salariul: e posibil ca celelalte meserii să fie plătite mai bine, iar absolvenții optează pentru domenii mai bine plătite (cum ar fi comerțul).
- b. Preferința angajatorilor pentru absolvenți care dețin diplomă de studii superioare: cel puțin, studiul OIM (publicat în 2013) susține că multe locuri de muncă vacante, destinate absolvenților învățământului profesional, sunt ocupate de absolvenți ai universităților. Dacă așa stau lucrurile, între aplicanții cu diplomă de studii superioare și cei cu diplomă de învățământ secundar profesional există un soi de competiție. Date fiind diferența de vârstă și vârsta fragedă a absolvenților învățământului profesional, n-ar fi de mirare ca angajatorii să opteze pentru absolvenții universităților, care sunt mai maturi și au avantajul vârstei.
- c. Lipsa orientării profesionale: în cadrul proiectului MEEETA, finanțat de LED, unde absolvenții sunt ajutați să-și inițieze propria afacere, s-a observat un număr uluitor de persoane care imediat după absolvire încep o afacere care nu are tangență cu specialitatea lor. Un bucătar absolvent și-a deschis o afacere ca fotograf, un sudor a început să producă jucării din lemn etc. Acest lucru indică faptul că există o problemă la capitolul orientării profesionale. Un studiu calitativ efectuat de către facultatea de sociologie a USM împreună cu LED și CRIC privind bunăstarea elevilor din învățământul profesional indică, de asemenea, faptul că lipsa orientării profesionale este o mare problemă pentru elevi, care deseori iau decizii arbitrare din simplul motiv că în școlile profesionale există locuri disponibile la anumite meserii.

Ne întrebăm dacă absolvenții învățământului profesional reușesc să-și dezvolte abilități adecvate de angajare și ce pot face școlile profesionale pentru a-i susține în mediul competitiv din țară unde se înregistrează o cerere evidentă pentru studii superioare, adică pentru cei cu diplome universitare și unde posturile vacante ar putea fi înregistrate în regiuni geografice specifice ale țării.

Autorii doresc să reitereze faptul că atât Serviciul Militar, cât și continuarea studiilor ar putea fi pentru absolvenți mijloace de a evita șomajul.

Pe final, trebuie să menționăm că rezultatele studiului ar putea fi distorsionate. Nereușind să contacteze întregul eșantion, autorii au încercat să contacteze fiecare absolvent de pe listele primite de la școli. Este foarte probabil ca autorii să fi găsit mult mai multe persoane care nu și-au schimbat locul de trai decât persoane care între timp și-au schimbat adresa.

Presupunem că cele din urmă au legătură cu locul de muncă- se prea poate ca cei fără serviciu să fi rămas la locul de origine, iar cei care și-au găsit un loc de muncă în altă parte să-și fi schimbat și domiciliul. Este posibil ca numărul persoanelor fără loc de muncă din studiul nostru să fie atât de mare anume pentru că ei nu și-au schimbat locul de trai din motiv că nu și-au găsit un loc de muncă și au rămas la locul de origine.

Într-un cuvânt, eșantionul ar putea să nu fie reprezentativ.

Așadar, este foarte posibil ca situația angajării (și, în special, numărul absolvenților care lucrează ca electricieni) să fie mult mai bună decât cea reflectată în rezultatele studiului.

Lecții învățate pentru următoarele exerciții de acest fel:

Așa cum am menționat la început, acesta este un studiu-pilot, iar LED încearcă să găsească un mod de a efectua asemenea cercetări cu resurse modeste. Cu siguranță, este loc de mai bine, iar o parte din rezultatele activității pe care am efectuat-o ne va servi drept lecție pentru cele care urmează. Pentru următorul studiu, LED va lua în considerare următoarele schimbări:

- a. Eșantionul va fi stabilit în așa mod, încât să fie reprezentativ și să nu ne abatem de la el. Trebuie identificate modalități suplimentare pentru a-i găsi pe cei care urmează a fi intervievați. Eventual, ar putea fi contactați părinții sau colegii acestora, care ne-ar furniza datele de contact curente. În același scop pot fi utilizate rețelele de socializare (odnoklassniki, facebook).
- b. Persoanele intervievate vor fi întrebate întotdeauna mai concret ce fac pentru a-și asigura traiul. Diviziunea electrician/non-electrician nu este întotdeauna clară (mai exactă ar fi informația precum că respondentul, de ex., vinde într-un magazin echipament pentru electricieni). De asemenea, ar fi foarte bine dacă am obține o imagine mai clară a alternativelor alese de respondenți.
- c. Cei care lucrează ca electricieni vor fi întrebați despre tipul companiei în care lucrează. Meseria de electrician este una foarte generală (construcții, industrie alimentară, industrie ușoară etc.).

Anexă

Chestionar

- 1) Locul de trai
 - a) Raionul
 - b) Țara (dacă este plecat peste hotare)
 - Se cunoaște durata șederii?

- 2) Ocupația după absolvire:
 - a) Angajat:
 - În sectorul respectiv, corespunzător studiilor?
 - ✓ De când?
 - ✓ Cât timp a luat găsirea unui loc de muncă?
 - ✓ Cum ați găsit jobul?
 - ✓ Angajat cu normă întreagă sau cu jumătate de normă?
 - ✓ Mărimea afacerii, nr. angajaților cu normă întreagă

 - În alt sector:
 - ✓ Care?
 - ✓ De ce?

 - b) Își continuă studiile:
 - Într-un domeniu înrudit cu studiile anterioare:
 - ✓ Unde anume?
 - ✓ Ce specialitate?
 - ✓ Frecvență la zi sau redusă?
 - ✓ De ce ați decis să mergeți la univ. și nu în câmpul muncii, din moment ce deja dețineți diploma de colegiu?
 - ✓ Ce planificați să faceți după absolvire? (Domeniul)

 - În alt domeniu
 - ✓ Ce?
 - ✓ Unde anume?
 - ✓ De ce?

 - c) Șomer:
 - În căutarea unui loc de muncă în ce sector?
 - Ați deținut vreo slujbă înainte de a fi șomer? Cât timp ați lucrat? De ce ați renunțat?

 - d) Își desfășoară propria activitate antreprenorială
 - În ce domeniu? De ce?